

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО "ЗНАННЯ" УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

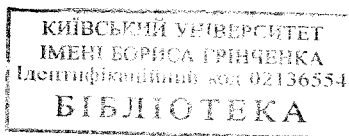
**ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

**Методологічний семінар
22 листопада 2000 р.**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 3

За загальною редакцією
Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філософських
наук, професора, члена-кореспондента АПН України, директора
Інституту вищої освіти АПН України **Віктора Андрушенка**

КИЇВ
ТОВАРИСТВО "ЗНАННЯ" УКРАЇНИ
2000

49968

ББК 74в.я43

Ф56

*Друкуються за рішенням Вченої ради Інституту вищої освіти
АПН України (протокол № 8 від 26 жовтня 2000 р.)*

Рецензенти:

з філософії

доктор філософських наук, професор **Микола Мокляк**
доктор філософських наук, професор **Володимир Рижко**

з педагогіки

доктор педагогічних наук, професор **Ольга Ярошенко**
доктор педагогічних наук, професор **Олексій Мороз**

з політології

доктор політичних наук, професор **Валерій Бебик**
доктор політичних наук, **Володимир Горбатенко**

Редакційна колегія:

Андрущенко В.П., д. філос. н., професор, чл.-кор. АПН України (відп. ред.); **Бех І.Д.**, д. психол. н., професор, академік АПН України; **Горбунова Л.С.**, к. філос. н., (відп. секр.); **Дем'яненко Н.М.**, д. пед. н.; **Зязюн І.А.**, д. філос. н., академік АПН України; **Кушерець В.І.**, к. філос. н., доц.; **Левківський К.М.**, к. іст. н., професор; **Євтух М.Б.**, д.пед.н., академік АПН України; **Максименко С.Д.**, д. психол. н., академік АПН України; **Михальченко М.І.**, д. філос. н., професор; **Савченко О.Я.**, д. пед. н., академік АПН України; **Слюсаревський М.М.**, к. психол. н., чл.-кор. АПН України; **Філіпчук Г.Г.**, д. пед. н., академік АПН України

Ф56 Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи: Методол. семінар, 22 листоп. 2000 р. Зб. наук. праць. Вип.3 / За заг. ред. В. Андрущенка. – К.: Знання, 2000. - 520 с. - Бібліогр. в кінці ст.

ISBN 966-618-133-9

У збірнику розглядаються актуальні проблеми філософії освіти XXI століття, стан та перспективи розвитку освіти України на рубежі століть, проблеми реформування галузі у відповідності з соціокультурними змінами, розвитком науки, культури і соціальної практики. Для вчителів, викладачів, наукових працівників та студентів.

ISBN 966-618-133-9

ББК 74в.я43

© Інститут вищої освіти,
2000

резервами володіють технології освітньо-навчальної творчості. Зміст цієї технології складає індивідуальна та групова робота по вирішенню реальних творчих завдань, які направлені на подолання реальних проблем розвитку та функціонування суб'єктів соціальної дії, соціальних інститутів, установ тощо.

Сформулюємо кілька принципів, які повинні складати основу конструкції підручника для дорослих.

Основним змістом такого підручника, на наш погляд, повинні бути не знання, а методи, способи діяльності, інтелектуальні ситуації, підходи, парадигми і т.п., які несуть евристичне навантаження і які можуть бути представлені в метазнаннях і рефлексивних описуваннях.

Підручник потрібно будувати так, щоб вести дорослого від однієї інтелектуальної та подійної ситуації до іншої, постійно стимулюючи його творчу, власну роботу: пізнання, розуміння, постановку проблем, пошук засобів, рішень, резервів тощо.

Конкретні знання, теорії та іншу інформацію доцільно виносити в довідникові розділи, додатки, переводити в спеціальні навчальні посібники, електронні книги та програми.

Підручник повинен мати чітку праксиологічну направленість, тобто надавати практичну допомогу в досягненні індивідуального успіху, враховувати освітній та життєвий контекст, бути корисним в повсякденному житті.

В жанровому стилі все більше набувають ваги такі частини як "Огляди", "Посібники", "Вступи", "Завдання", які надають можливість диференціювати три основні типи освітньої діяльності – занурення в реальність предмету, що вивчається, ознайомлення з загальною інтелектуальною ситуацією (підходами, парадигмами, проблемами) та більш детального освоєння виділеного питання, дисципліни.

**Огнев'юк В. О.,
м. Київ, Міністерство освіти і науки України**

Проблеми зростання освітнього потенціалу держави: вища школа

Як відомо, система освіти є однією з найбільш людиноємких, розгалужених і витратних. Вона охоплює собою понад 7 млн. школярів, понад 1,5 млн. студентів, 0,5 млн. учнів ПТУ. В

галузі працює понад 1,7 млн. чоловік, або більше 7% зайнятих у всіх сферах економічної діяльності. Видатки на освіту становлять майже 12% у видатковій частині зведеного (консолідованого) бюджету України (у структурі загальних видатків мають більшу питому вагу (по 21%) лише видатки пенсійного фонду та видатки на соціальний захист населення). Стан справ у освітянській галузі суттєво впливає практично на всі сфери суспільного життя, на формування ставлення населення до кардинальних суспільних трансформацій.

Слід мати на увазі й те, що в сучасному суспільстві *соціальна роль* освіти дещо змінюється. Освіта постає нині не лише як сфера навчання і виховання дітей та молоді, професійної підготовки чи перепідготовки фахівців, основний інституціональний механізм організації початкової й майбутньої життєтворчості – підготовки людини до життя в самому широкому розумінні, але й як *один з основних інститутів реалізації національних безпеки, життєздатності народу, культури і держави, зміцнення їх авторитету на міжнародній арені.*

Як і суспільства загалом, зміна освітянського середовища здійснювалась в Україні в два головних етапи. *Перший з них (1991-1995 р.р.) виокремив проблему як цілісність, як соціальне завдання українського державотворення; другий – 1995-1999 р.р. – ввів її в систему національних потреб і інтересів і одночасно – в широкий міжнародний контекст цивілізаційного розвитку людства.*

Стратегічні напрями першого етапу реформування освіти охоплювались Державною національною програмою "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). Найголовнішими серед них визначались: вироблення державних стандартів формування системи й обсягу знань, умінь, навичок, творчої діяльності, інших якостей особистості на різних освітніх і кваліфікаційних рівнях; вибір і структурування навчально-виховного матеріалу на засадах диференціації й інтеграції; забезпечення альтернативних можливостей для здобуття освіти відповідно до індивідуальних потреб і здібностей; органічне поєднання в змісті освіти його загальноосвітньої й фахової складових у відповідності освітніми рівнями та особливостями регіонів України; вивчення української мови, утвердження її як мови функціонування загальноосвітньої, професійної та вищої школи; перехід до інтегральних курсів, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу; оптимальне поєднання гуманітарної і

прородничо-математичної складових освіти, теоретичних і природничих компонентів, класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, органічний зв'язок з національною історією, культурою, традиціями; створення передумов для розвитку здібностей молоді, формування готовності і здатності до самоосвіти, широке застосування нових педагогічних та інформаційних технологій.

На жаль, Програма не передбачала конкретних механізмів здійснення означених заходів. Окрім цього, багато з них носили декларативний характер й не мали відповідного матеріального та кадрового забезпечення. Позитивним все ж було те, що до реформи галузі залучився широкий освітянський загал, представники якого внесли ряд конструктивних пропозицій, що суттєво змінювали започатковані підходи й фактично обумовлювали її нове спрямування.

З 1995 року Україну охопила нова хвиля освітянської реформи. Акцент було зроблено на вищу школу. Найбільш помітними й суспільно значущими серед позитивних зрушень єбули: створення нормативно-правового поля освіти; оптимізація мережі закладів освіти; перехід до підготовки фахівців за новими напрямками та ступеневою шкалою у професійній і вищій школі; створення системи контролю якості навчально-виховного процесу шляхом ліцензування, атестації та акредитації; упорядкування практики підготовки фахівців в закладах освіти, заснованих на недержавній формі власності; трансформація гуманітарної освіти; створення концепції національного виховання тощо.

Загалом, реформа розгорталась досить успішно. Однак, її стримували соціально-економічні негразди, протистояння окремих політичних партій і лідерів, суперечливість реформаторських кроків у галузі економіки, різке зниження якості життя переважної більшості громадян України, суб'єктивізм окремих керівників, які намагались нав'язати суспільству своє власне, не підкріплене відповідними теоретичними напрацюваннями, бачення стратегії розвитку освіти в трансформаційний період.

В результаті реформи кількість *вищих навчальних* закладів збільшилась (на 7,2%), зокрема, за рахунок відкриття закладів, заснованих на недержавній формі власності. Однак кількість студентів залишилась практично незмінною. Характерним є збільшення професорсько-викладацького складу (на 15%), що виявилась незважаючи на певний їх відплив як в результаті

виїзду за кордон, так і у зв'язку з переходом у іншу сферу суспільної діяльності..

Загалом реформа вищої освіти здійснюється суперечливо. Помітні зрушення в одному напрямі наštтовхується на консерватизм в іншому. Значна частина керівництва вузами все ще продовжує дотримуватись традиційних підходів та методології організації навчання і виховання, надто неохоче сприймаючи нововведення, продиктовані часом оновлення. Ряд суперечностей виникли в результаті оптимізації мережі вищих закладів освіти I-II рівня акредитації; переходу до підготовки фахівців за новими спеціальностями та за ступеневою системою; впровадження в практику нової системи оцінки якості навчально-виховного процесу шляхом ліцензування, атестації та акредитації; нової концепції гуманітарної освіти та виховання студентської молоді.

Як засвідчують дослідження, в системі вищої освіти останніх двох-трьох років мають місце такі провідні тенденції: продовжується робота по вдосконаленню нормативно-правового поля вищої освіти; впроваджується механізм багатоканального фінансування; удосконалюється механізм використання позабюджетних коштів; здійснюється (продовжується) робота по оптимізації мережі вищих закладів освіти; впроваджуються програми, спрямовані на вирівнювання можливостей регіонів щодо надання вищої освіти, зменшення міграційних процесів, пов'язаних із здобуттям вищої освіти за кордоном; здійснюються заходи щодо соціального захисту учасників навчально-виховного процесу, поліпшення фінансування галузі, зміцнення матеріально-технічної бази.

Загальна ситуація в системі вищої освіти, між тим, залишається не втішною. Перехід до підготовки фахівців, здатних жити і працювати в системі ринково-демократичних умовах, здійснюється надто повільно. Все ще незадовільними є вивчення іноземних мов, здобуття комп'ютерної грамотності, сучасних еколого-безпечних технологій тощо. Ряд суперечностей існує в системі гуманітарної освіти держави. Практично на нульовому рівні знаходиться громадянська (демократична) освіта та громадянське виховання студентської молоді. Вища освіта потребує поглибленого реформування. Як і для освіти загалом, камертоном останнього є загальна суспільна орієнтація на людські пріоритети і цінності.